

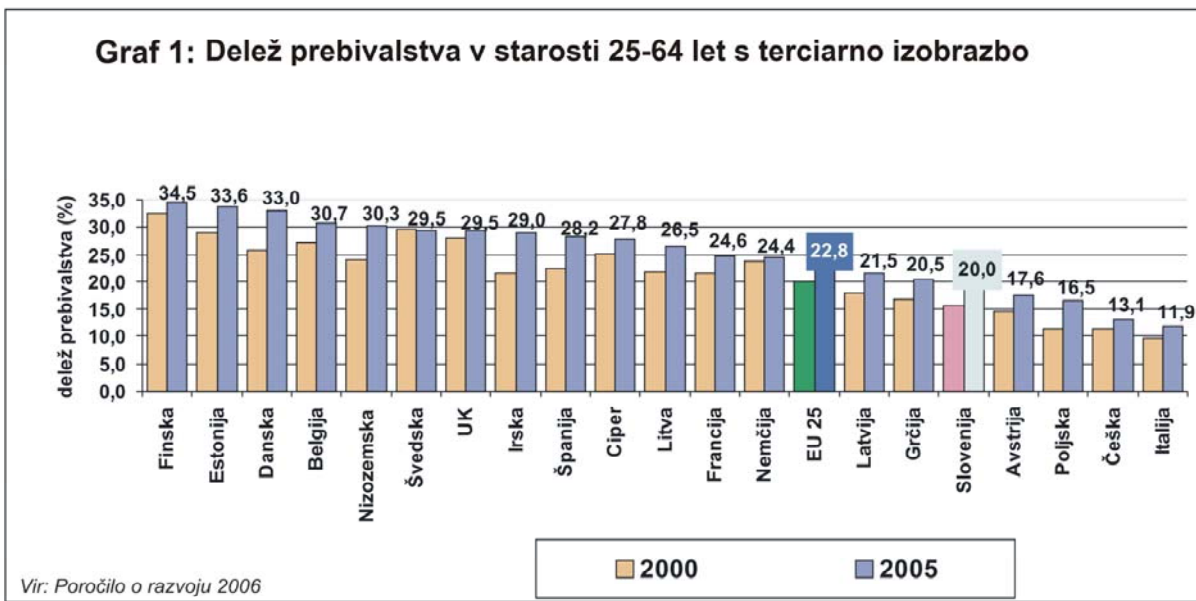
NACIONALNI PROGRAM VISOKEGA ŠOLSTVA 2006–2010

Peter Glavič

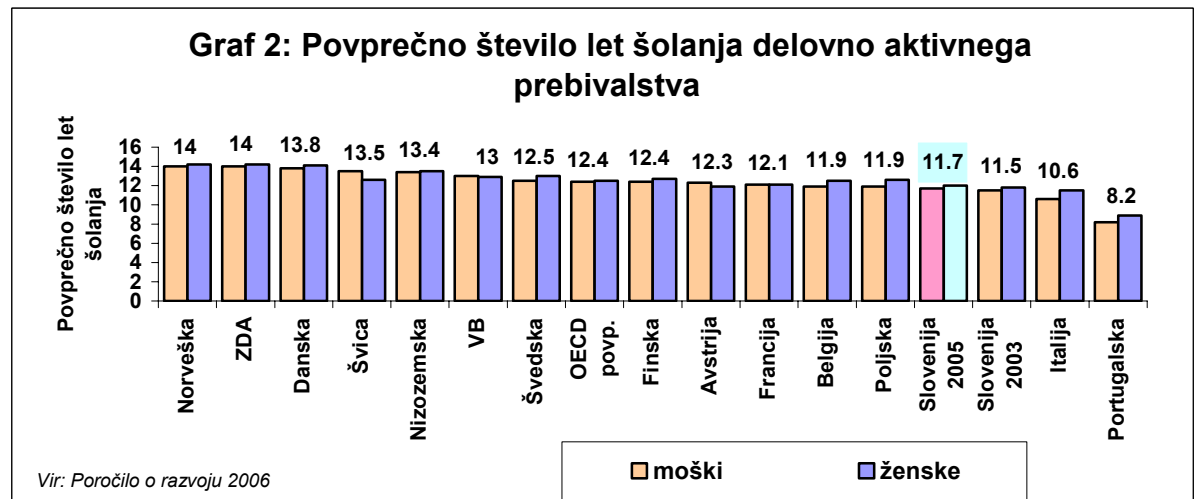
Državni zbor je v sodelovanju z drugimi udeleženci februarja 2002 sprejel nacionalni program visokega šolstva in v njem program ukrepov, s katerimi naj bi:

- povečali obseg vpisa v terciarno izobraževanje na polovico generacije;
- podvojili število študentov in diplomantov podiplomskega študija;
- izboljšali kakovost, skrajšali študij in zmanjšali osip;
- imeli leta 2005 več kot 20 % in leta 2010 okrog 25 % zaposlenega prebivalstva z višjo, visoko oz. podiplomsko stopnjo izobrazbe.

Graf 1: Delež prebivalstva v starosti 25-64 let s terciarno izobrazbo

Graf 2: Povprečno število let šolanja delovno aktivnega prebivalstva

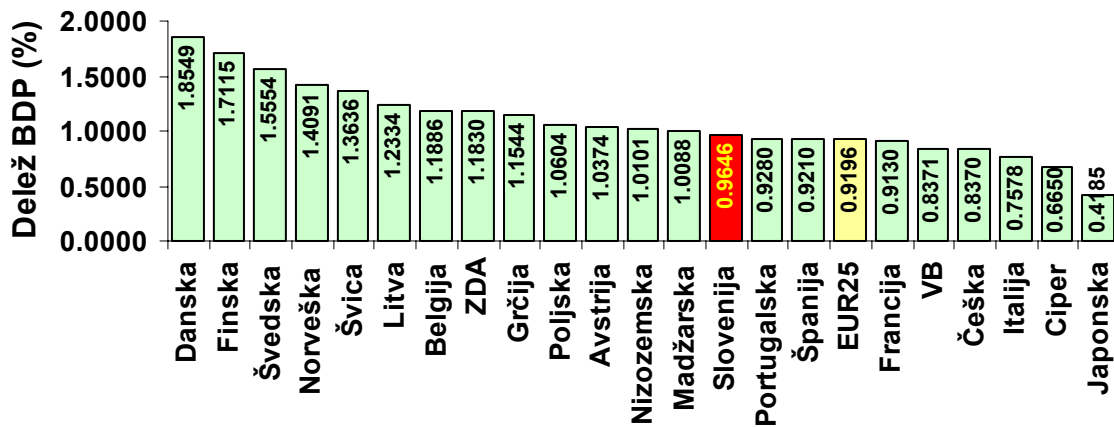

Nacionalni program je predvideval za doseganje teh ciljev naslednje organizacijske in finančne ukrepe:

- številsko razmerje med študenti in visokošolskimi učitelji naj bi znižali od 25 na 15 in pri visokošolskih sodelavcih od 28 na 20;
- povečali naj bi prostorske zmogljivosti in posodobili opremo;
- uredili naj bi financiranje knjižnic in informacijskih sistemov;
- iz javnih sredstev naj bi namenjali 1,4 % bruto domačega proizvoda po metodologiji OECD, kar pomeni delež brez socialnih prenosov na študente (štipendij, pomoči za prehrano, prevoz in bivanje) - realna rast sredstev naj bi bila 5 % letno.

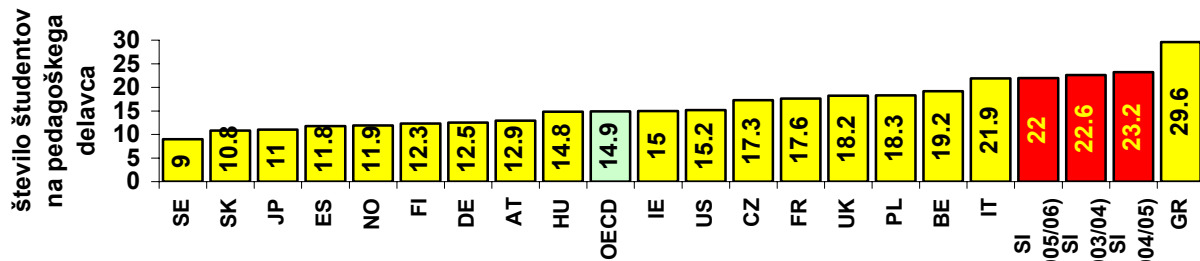
Predvideni finančni ukrepi se v letih 2002–2006 žal niso uresničevali (Grafa 2 in 3) in se po predlogu proračuna tudi v letih 2007 in 2008 ne bodo.

Graf 3: Javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove terciarnega šolstva v letu 2002

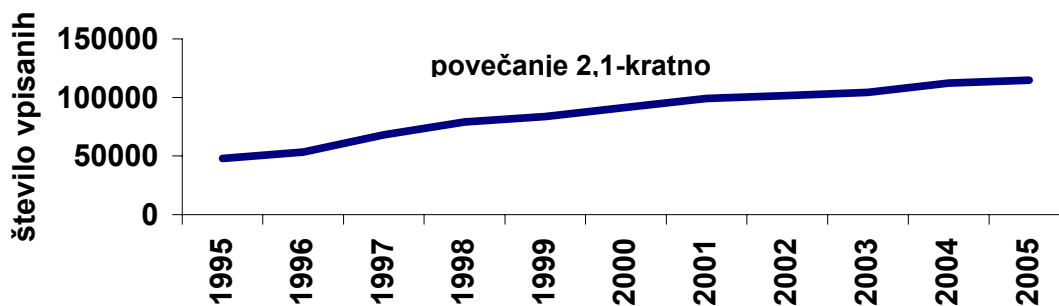
Vir: Poročilo o razvoju 2006

Graf 4: Razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem v terciarnem izobraževanju v letu 2003 (študijsko leto 2002/03)

Vir: Education in glance 2005; Statistične informacije št. 121 in št. 259. **Opomba:** za Slovenijo je v celoti primerljiv samo podatek za leto 2005

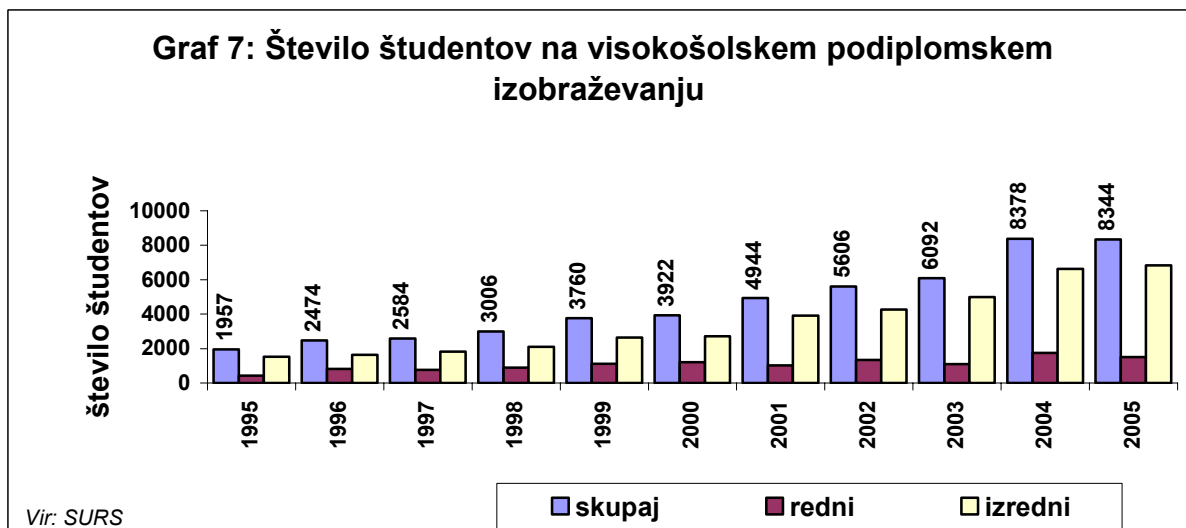
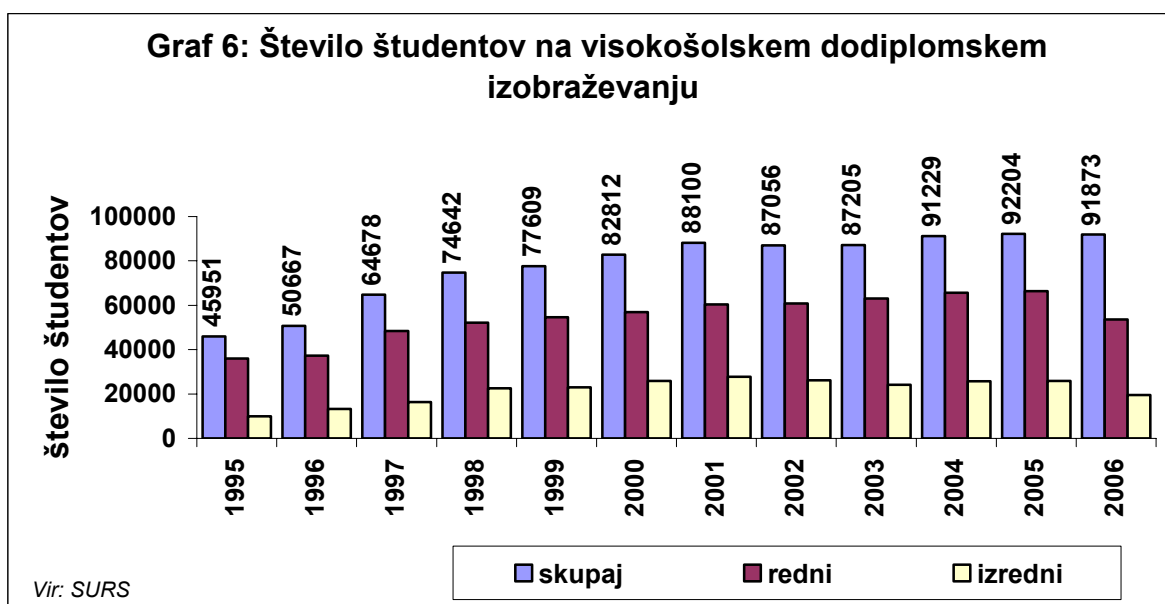
Graf 5: Vpis študentov terciarnega izobraževanja – SKUPAJ

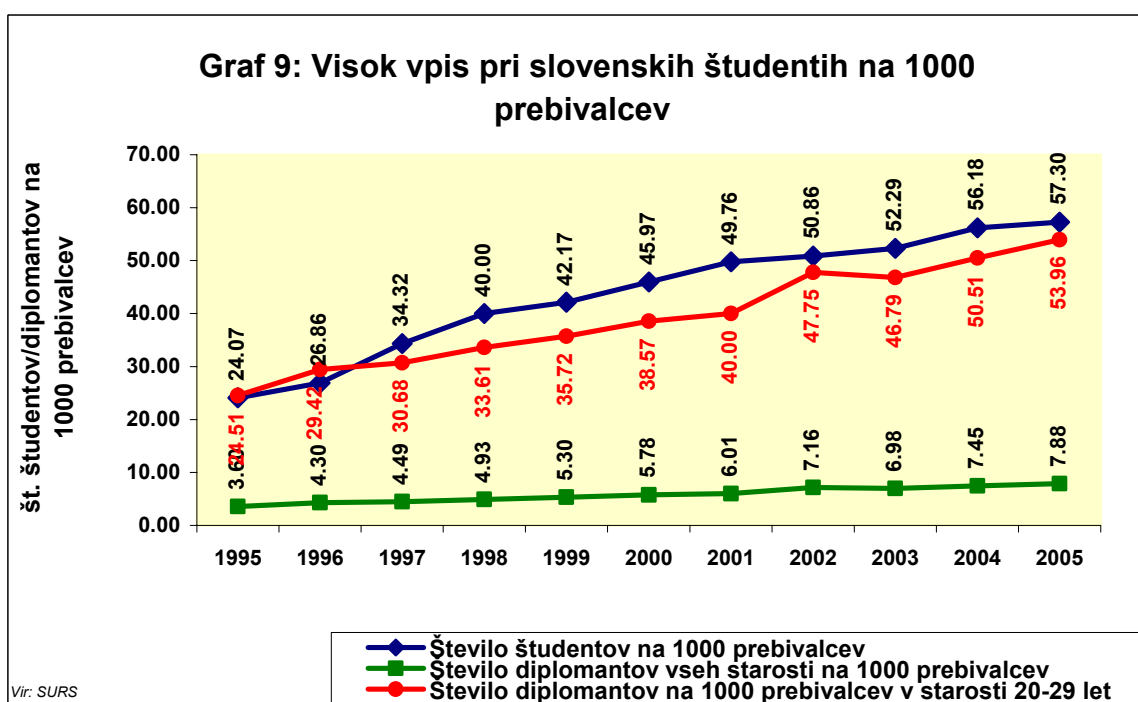
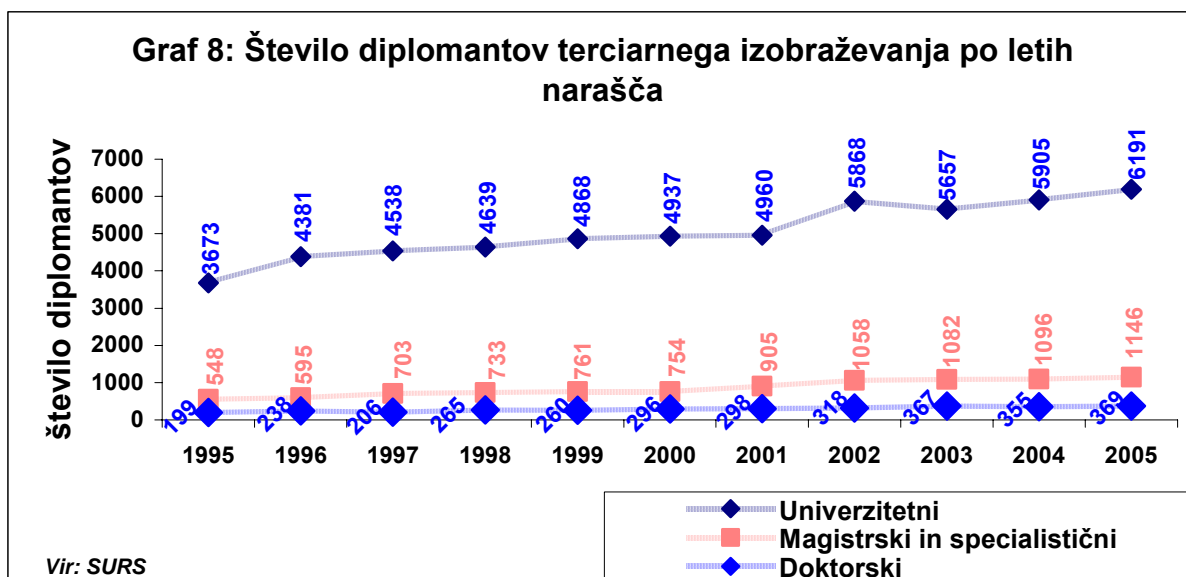
Vir: SURS

Na drugi strani je visoko šolstvo povečalo vpis celo nad načrtovanim deležem, več kot podvojilo število študentov in diplomantov podiplomskega študija (Graf 4-8) ter znižalo osip (Graf 9), Slovenija je dosegla

načrtovani 20 odstotni delež zaposlenega prebivalstva s terciarno izobrazbo (Graf 1). Še vedno smo na repu po povprečnem številu let šolanja delovno aktivnega prebivalstva (Graf 2).

V osnutku novega nacionalnega programa (NPVŠ) pogrešamo analizo stanja in smeri razvoja visokošolskega izobraževanja v Sloveniji. Podatki so le deloma zbrani pri našem Statističnem uradu (SURS). Veliko podatkov je v evropskih dokumentih (*Key Figures*), evropskem uradu za statistiko (EUROSTAT), podatkih OECD. Tam so primerjani kazalci različnih držav, ki v NPVŠ manjkajo - vlada in poslanci jih morajo videti, če želimo, da bodo v državnem proračunu res preusmerili del sredstev. Potrebovali bi anketo in analizo o razlogih za dolg študij, ki se sicer ne razlikuje bistveno od študija v srednjeevropskih državah EU-25.

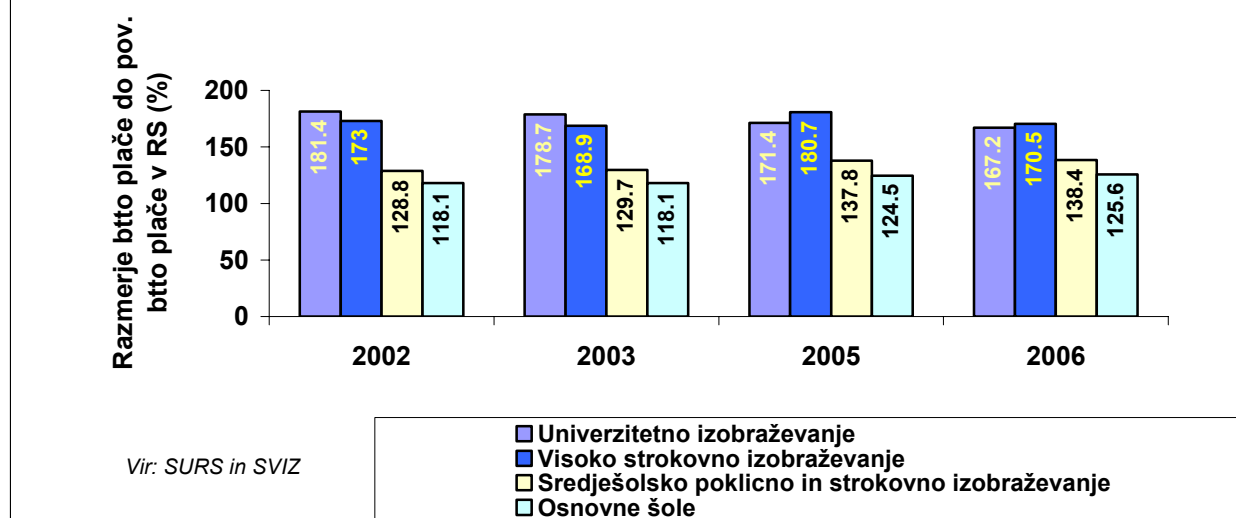

Manjka tudi analiza stanja in gibanja plač v visokošolskem sektorju (Graf 10), ki kaže, da visokošolski profesorji zaostajajo ne samo za zdravniki, sodniki, odvetniki, notarji, člani uprav in nadzornih svetov, strokovnjaki v gospodarstvu, temveč tudi za učitelje v osnovnih in srednjih šolah.

Dejstvo, da ima največja univerza blizu 70000 študentov, pedagoškega, tehničnega in administrativnega osebja in je torej največje podjetje v Sloveniji, se ne odseva na plačah rektorja in prorektorjev; podobno velja za dekane, prodekane idr.

Popolnoma je odsotna analiza dogajanj v osnovnem in srednjem šolstvu, v katerem ugotavljamo hitro upadanje znanja in sposobnost, kar je navsezadnje dokazala analiza TIMMS in bo letos zelo verjetno tudi PISA. To je zelo pomembno, še posebej pri dijakih, absolventih poklicnih srednjih šol, ki bi jim morali organizirati enoletni pripravljalni študij, zlasti matematike in naravoslovja, kot to delajo Britanci, Francozi idr. Na univerzah opazamo, da se kakovost znanja brucev v povprečju znižuje - imajo težave z znanjem srednješolske matematike, logiko, s pisanjem poročil, gostujoči profesorji nas opozarjajo na nižji nivo znanja, npr. v primerjavi z Avstrijo, in naši študenti imajo težave pri vključevanju v študij kakovostnih nemških univerz. Padajo tudi: zdržnost pri delu (v urah na dan in v dneh na leto), sposobnost poglobljanja v snov, pomnjenja in povezovanja predelane snovi, naraščata površnost pri delu in hitro zadovoljstvo z doseženim.

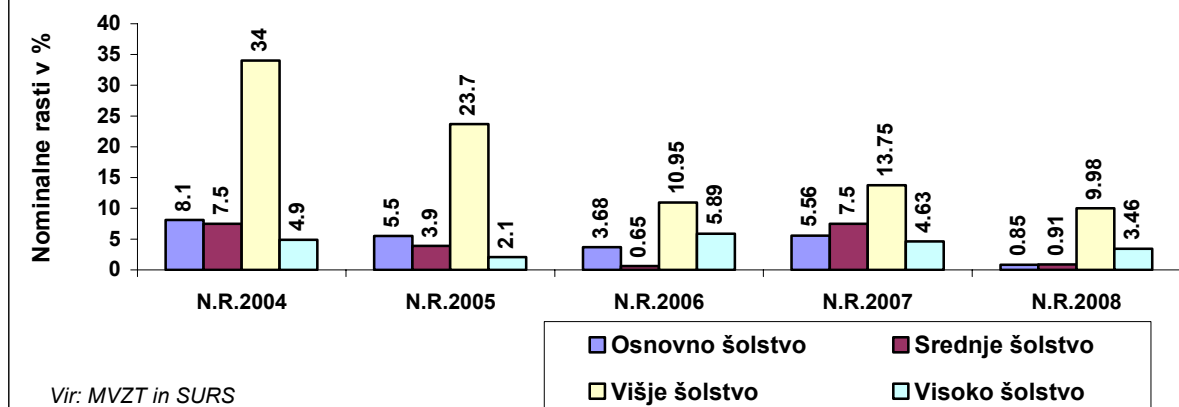
Graf 10: Plače na univerzah zaostajajo – razmerje bruto plače do povprečne bruto plače v RS

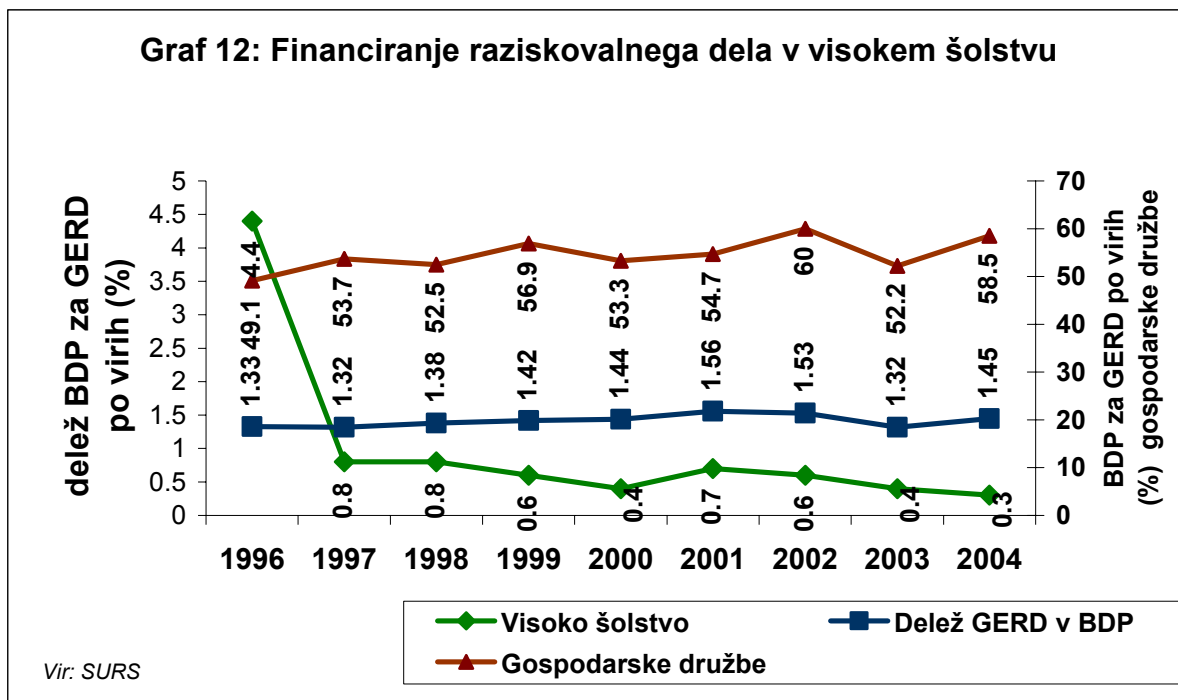
Državni proračun ostaja neprijazen do visokega šolstva

Ugotovitvam strokovnih analiz in smernicam sprejetega nacionalnega programa navkljub se bo po predlogu državnega proračuna delež visokega šolstva v bruto domačem proizvodu tudi v naslednjem letu zmanjševal. Potem ko se je od leta 2000 do leta 2003 znižal od 0,88 % na 0,78 %, je leta 2004 padel na 0,76 % in leta 2005 na 0,72 %, torej na polovico z nacionalnim programom predvidenega. Podatki za leti 2006 in 2007 kažejo, da se po sprejetem državnem proračunu delež visokega šolstva v bruto domačem proizvodu le malo povečuje, ostaja na skromnih 0,746 % oz. 0,737 %. Osnovno in srednje šolstvo še naprej raste hitreje od visokega. Pustimo zaenkrat ob strani investicije in druga razvojno usmerjena sredstva, pri katerih je primerjava popačena zaradi prenosov iz občinskih v državni proračun, ustanovitve tretje in četrte univerze, vrste višje- in visokošolskih regijskih središč, kreditnega financiranja investicij. Če torej upoštevamo samo sredstva za dejavnost, dobimo naslednje nominalne rasti. (Graf 11).

Graf 11: Nominalne rasti za dejavnosti izobraževanja

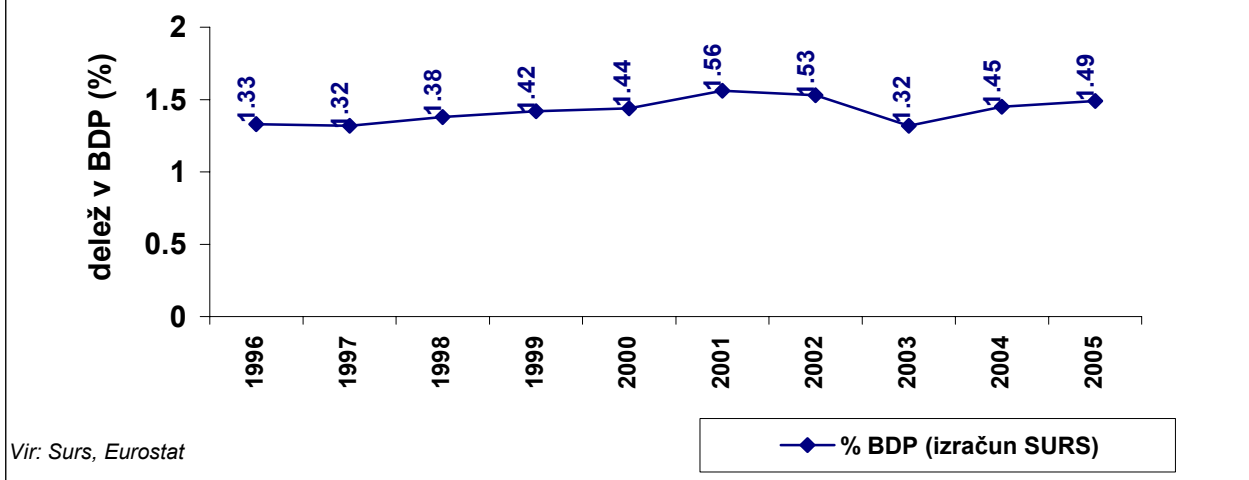
Visoko šolstvo v rasti vsa štiri leta zaostaja za višjim, 3 leta pa za osnovnim in srednjim šolstvom. V letu 2006 je prišlo sicer do večjega dviga nominalne rasti glede na leto 2005 kot v osnovnem in srednjem šolstvu (ne pa v višjem, čeprav tam vpis pada), vendar je realna rast zaradi predvidene inflacije, ki naj bi bila 2,3 %, samo 3,4 %. Za leto 2007 se predvideva inflacija 2,4 % in bo realna rast sredstev za dejavnost visokega šolstva samo 0,5 %. V letu 2004 je bil skrajšan dovoljen čas za raziskovanje od 567 ur letno na 340 ur, s tem je bilo zmanjšano tudi sofinanciranje raziskovalne infrastrukture in materialnih stroškov (Graf 12).

Investicijski bruto domači izdatki za raziskovalno dejavnost se v visokošolskem sektorju v zadnjih dveh letih nekoliko povečujejo, vendar so v absolutnem merilu še vedno premajhni glede na potrebe in glede na investicije v državah EU (Graf 13).

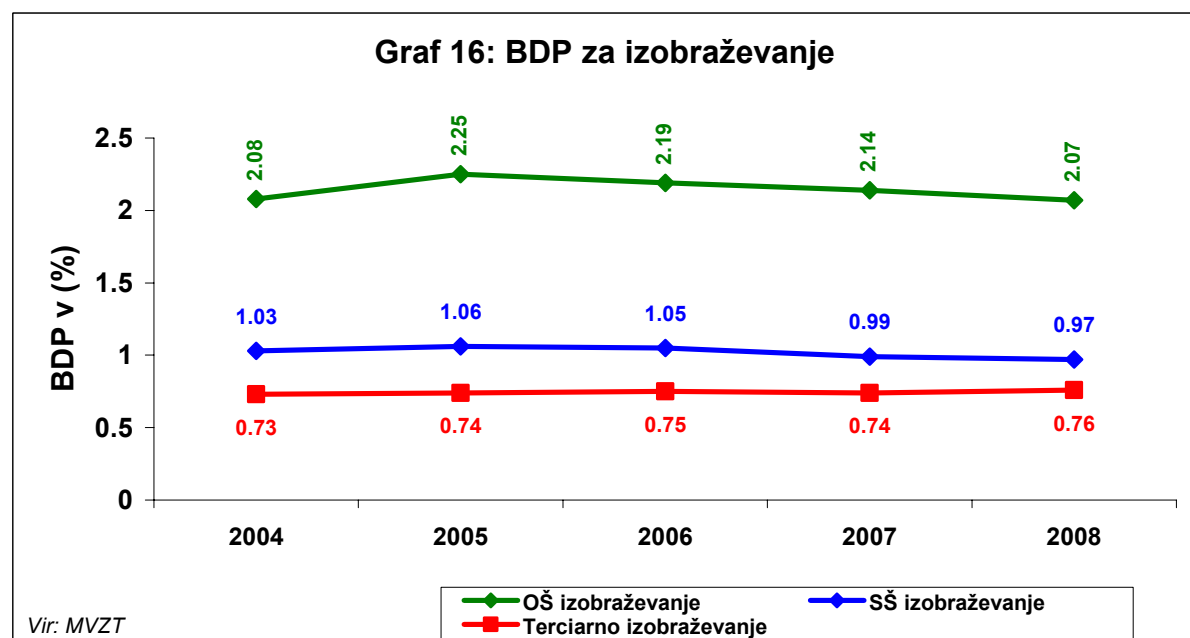
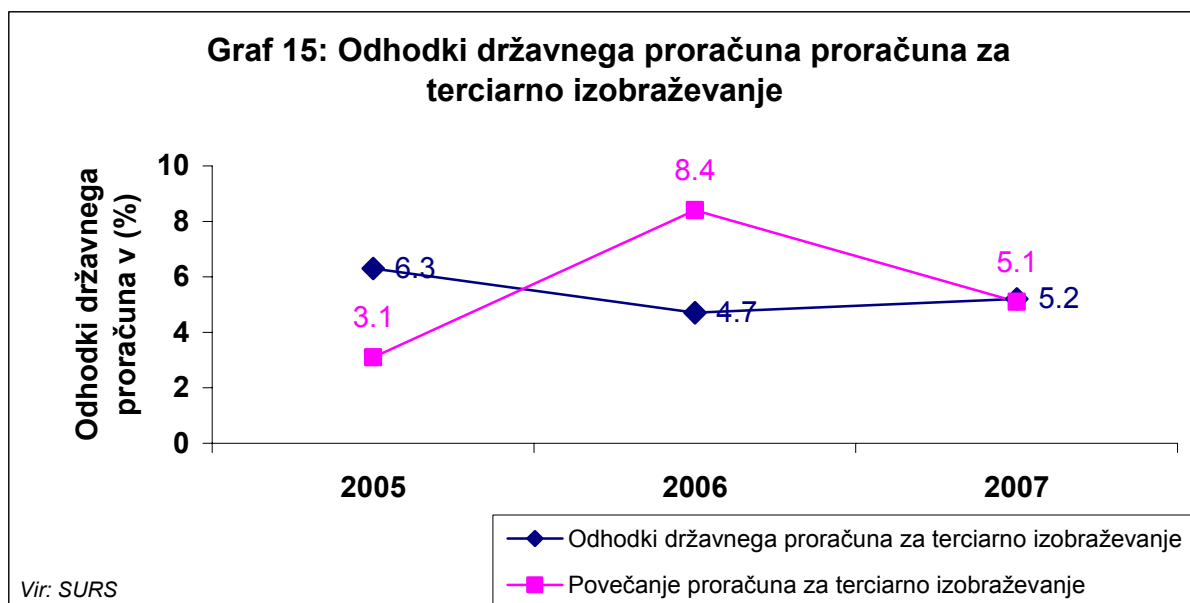
Graf 14: Bruto domači izdatki za razvojno – raziskovalno dejavnost v Sloveniji

Povečale so se dajatve (stroški) za avtorske honorarje. Mladim raziskovalcem se že nekaj let skrajšuje študij in omejuje sodelovanje pri pedagoškem procesu, kar naj bi se v bolonjskem procesu še zaostri. Lani je bilo uveljavljeno načelo obdavčenja svetovnega dohodka, kar je najbolj udarilo naše štipendiste v razvitih državah. V oči pade, da vlada priznava povečanje obsega v višjem in osnovnem šolstvu (devetletka), v visokem pa ne, čeprav je odobrena vrsta novih študijev, programov in smeri. Ministrstvo že nekaj let ne plačuje vseh stroškov novih smeri ter na novo zaposlenih učiteljev in strokovnih sodelavcev. Ni dodatnih sredstev za nove naloge univerz (npr. za integralno financiranje). Ob tem je potrebno dodati, da so realne plače v visokem šolstvu že nekaj let v upadanju, v osnovnem in srednjem šolstvu so še naraščale (Graf 10).

Odhodki državnega proračuna so se leta 2004 povečali za 12,3 %, leta 2005 za 6,3 % leta 2006 za 4,7 % in leta 2007 predvidoma za 5,2 % (Graf 15). Povečanje za vse terciarno izobraževanje je z 8,6 % oz. 3,1 % zaostajalo za odhodki proračuna v letih 2004 in 2005, letos je z 8,4 % nad njim, vendar naj bi že naslednje leto s 5,1 % spet zaostajalo. To ni v skladu z uradno politiko Evropske unije in s programom vlade, ki zahtevata za terciarno izobraževanje 2 % BDP (priloga). Proračunska sredstva za visoko šolstvo so leta 2005 že za 8 milijard tolarjev zaostajala za sprejetimi v prejšnjem nacionalnem programu.

Država je sicer leta 2003 namenila za celotno šolstvo spodobnih 5,5 % BDP, vendar je bila do visokega šolstva precej mačehovska. Podatki za leto 2004 kažejo na poslabšanje stanja, saj je od skupnih 4,48 % BDP, ki se namenijo za izobraževanje, namenjeno za OŠ 2,08 %, za SŠ 1,03 %, za terciarno izobraževanje pa le 0,73 %. V letih 2005–2007 se delež v BDP rahlo povečuje, vendar je daleč od priporočil EU in prejšnjega nacionalnega programa (Graf 16).

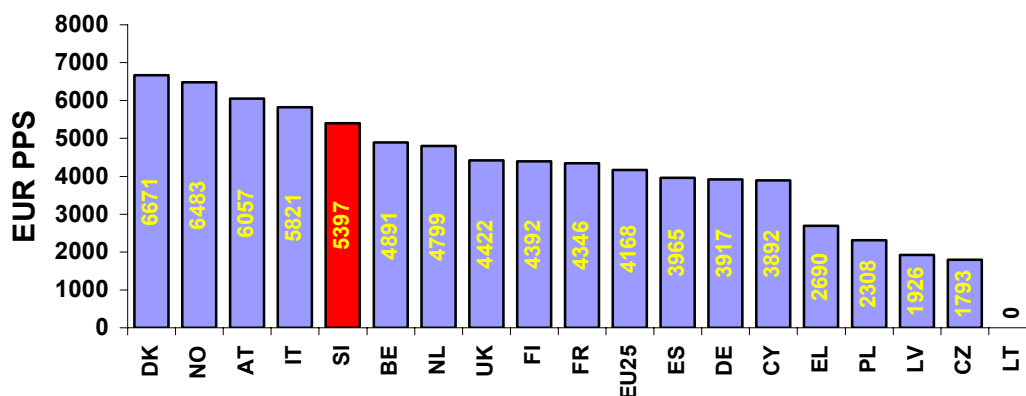

Od 1,35 % vseh izdatkov za visoko šolstvo je bilo 0,32 % zasebnih, kar je skupaj z Veliko Britanijo na vrhu EU-25 (Graf 29). Od 1,02 % javnih sredstev (Graf 28) jih je kar 0,29 % namenjenih za štipendije, prehrano, prevoze študentov ipd. (Graf 27) - po socialnih prenosih so pred nami samo tri skandinavske države. Tako ostaja za izvajanje dodiplomskega in podiplomskega študija v letu 2006 le zgoraj omenjenih 0,75 % BDP javnih sredstev, v letu 2007 pa naj bi jih bilo celo samo 0,74 % BDP (Graf 16).

Mednarodne primerjave

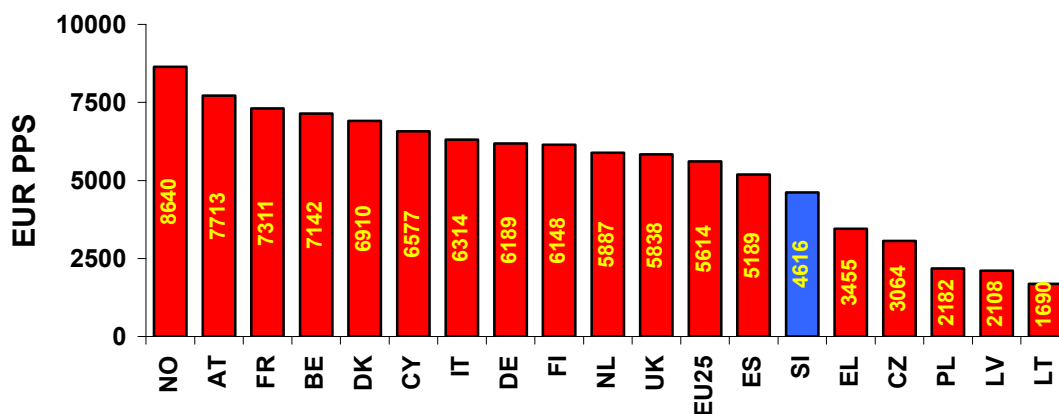
Odhodki državnega proračuna za terciarno izobraževanje so po podatkih v analizi Eurostata (2002/03) 2,7 % od vseh odhodkov oziroma 1,4 % od BDP. Podatki v analizah kažejo, da je Slovenija s 6 138 EUR po standardu kupne moči (PPS) na študenta pod povprečjem EU-25 (Graf 19), od tega je izdatek za raziskave, razvoj in inovacije samo 1 122 EUR PPS. Letni izdatki za izobraževalne ustanove na učenca so nadpovprečne, na dijaka in študenta so podpovprečne (Graf 17, 18, 19).

Graf 17: Letni izdatki za izobr. ustanove na **učenca** v EUR PPS, full-time 2002/2003

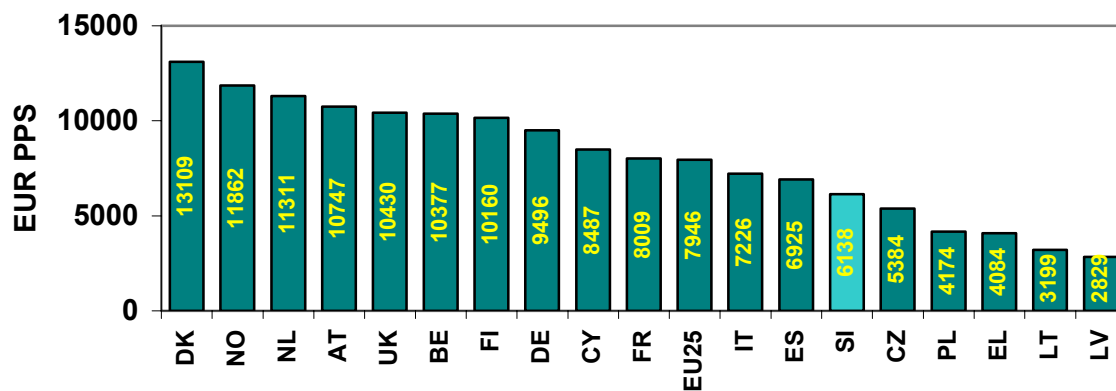
Vir: Key Statistics 2002/03

Graf 18: Letni izdatki za izobr. ustanove na **dijaka** v EUR PPS, full-time, 2002/03

Vir: Key Statistics 2002/2003

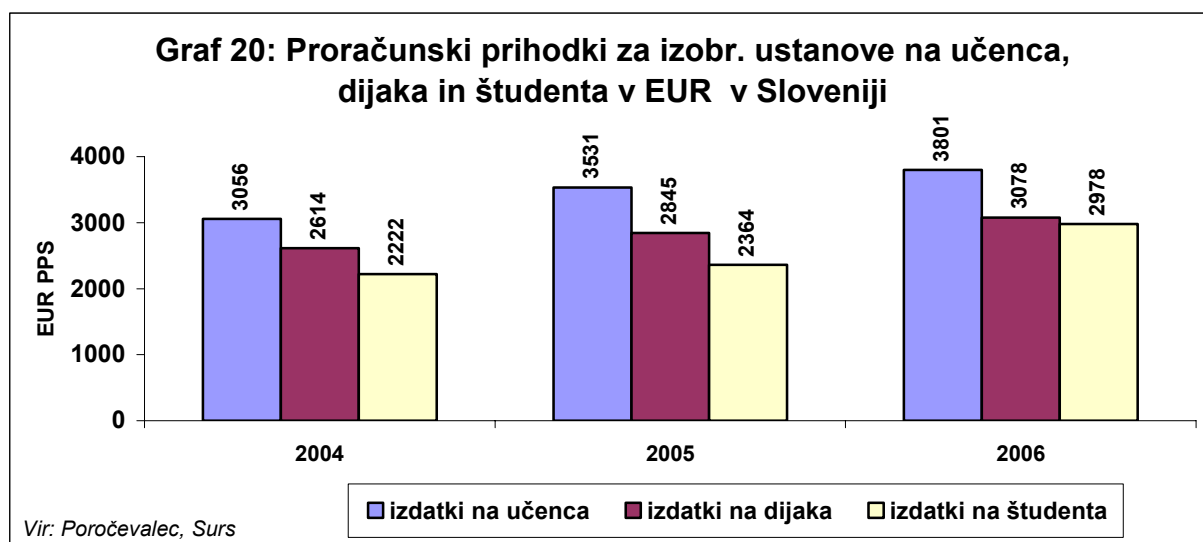
Graf 19: Letni izdatki za izobr. ustanove na **študenta** v EUR PPS, full-time, 2002/03

Vir: Key Statistics 2002/2003

Javna sredstva so okoli 75 %, prispevek gospodinjstev je 18 %, preostalih 7 % prispevajo neprofitne organizacije – povprečja EU so 82,8 %, 12,1% oz. 5,1%. V statistiki Eurostata najdemo še podatek o razpršenosti skupnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje. Vlade držav Češke, Grčije, Španije, Francije, Poljske, Portugalske in Švice vlagajo več kot 90 % skupnih javnih izdatkov za terciarno izobraževanje neposredno v izobraževalne ustanove. Povprečje EU-25 je 83,6 %, v Sloveniji samo 74,2 %. Pomoč študentom kot indirektni strošek je v Sloveniji 25,8 % vseh izdatkov za terciarno izobraževanje, povprečje EU-25 je 16,4 %. Imamo še podatke o skupnih izdatkih za terciarno izobraževanje kot deležu od BDP in v deležu od celotnih javnih izdatkov. Medtem ko je povprečje EU-25 pri sredstvih na udeleženca izobraževanja v EUR PPS: 4 168 za učenca, 5 614 za dijaka in 7 945 za študenta, so podatki za Slovenijo 5 117 za učenca, 4 616 za dijaka in 6 138 za študenta (Graf 20).

Vendar je ta slika preoptimistična. Če upoštevamo samo proračunska sredstva, namenjena za izobraževanje študentov, v evrih brez upoštevanja kupne moči, vendar z odštevanjem socialnih transferjev in šolnin izrednih študentov, so izdatki manjši kot v osnovnih in srednjih šolah in absolutno zelo nizki - po PPS so ocenjeni na okoli 4 500 EUR (Graf 20).

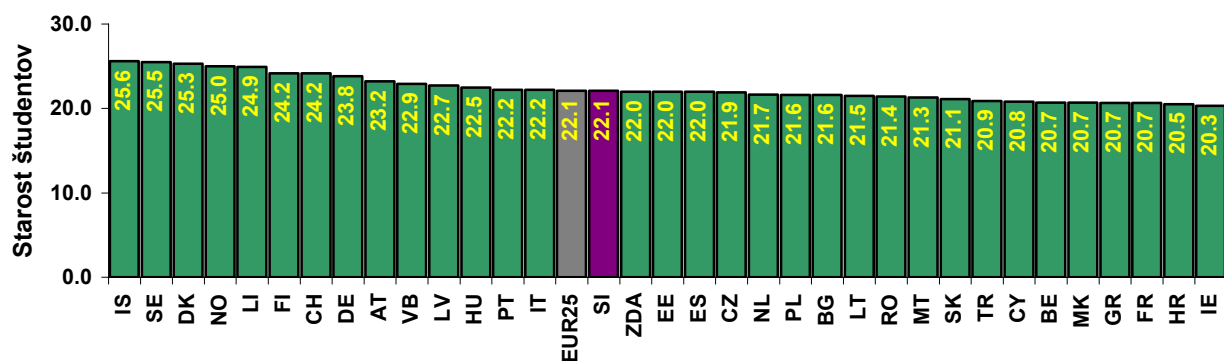

V Evropski uniji je razmerje med izdatki na študenta in učenca med 2 in 3, povprečje za države v EU je 2,15, za države OECD je bilo 2,19 v letu 2004; pri nas je bilo v letu 2004 le 1,13, kar nas uvršča na zadnje mesto v EU. Privatna sredstva za izobraževanje so bila leta 2003 v Sloveniji 0,86 % BDP (Eurostat 2003), povprečje EU-25 pa je bilo 0,63 % BDP, zato so podatki, da Slovenija vlaga v terciarno izobraževanje več, kot je povprečje EU-25, varljivi.

Naši študenti vstopajo v visokošolsko izobraževanje pri enaki starosti kot evropski (Graf 23), njihova povprečna starost je enaka kot evropska (Graf 21), izstopajo dobri 2 leti mlajši kot v EU-25 (Graf 22).

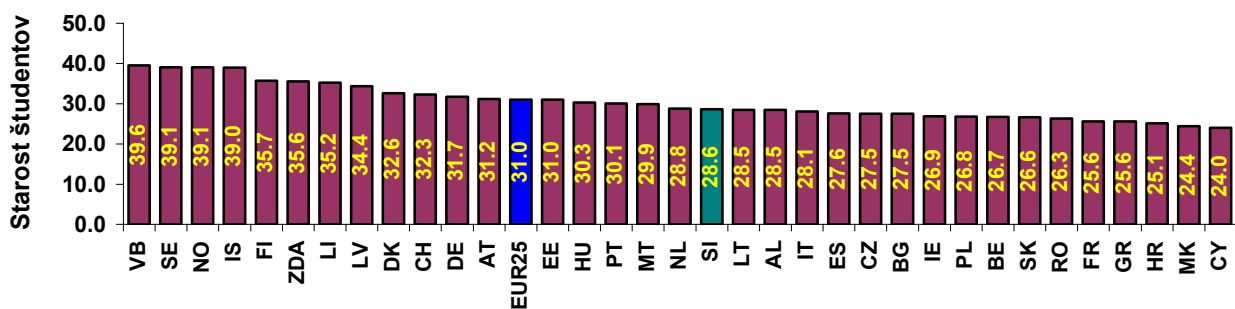
V naravoslovju, matematiki in tehniki imamo 22,0 % študentov, povprečje EU je 27,1 %. Napovprečni delež imajo Finci (36,2 %), Irci (35,3 %), Švedi (30,6 %), Angleži, Španci, Nemci; med novimi članicami EU nas prehitevajo Čehi (31,7 %), Litvanci, Romuni in Bolgari. Slika je ugodna za tehniko in gradbeništvo (Graf 25) in neugodna za naravoslovje in matematiko (Graf 24). Pri tem je potrebno upoštevati, da je pri nas računalništvo vključeno v tehniko, v EU je pri naravoslovju in matematiki.

Graf 21: Povprečna starost študentov – leto 2004

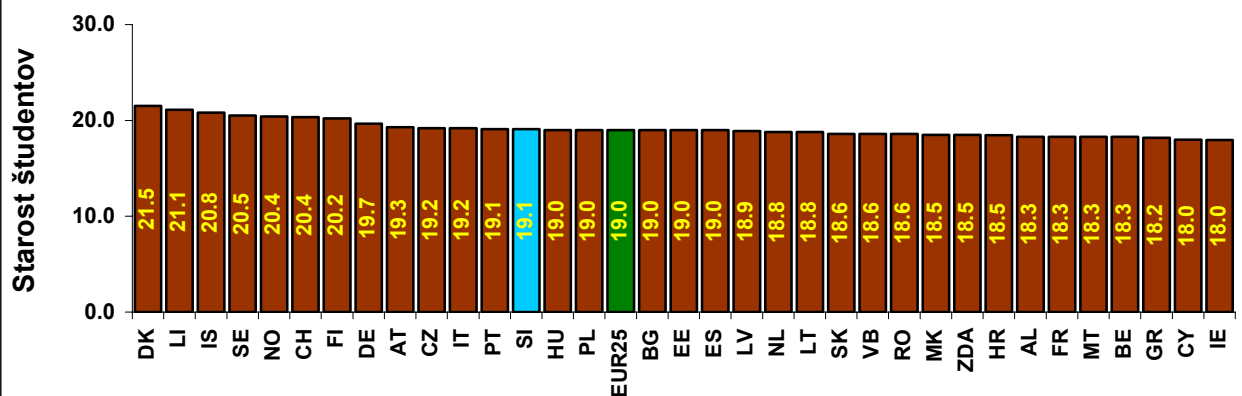
Vir: Eurostat, Education Statistics
Opomba: Za AL, LU, BA, JP ni podatka

Graf 22: Povprečna starost študentov ob končanju študija – leto 2004

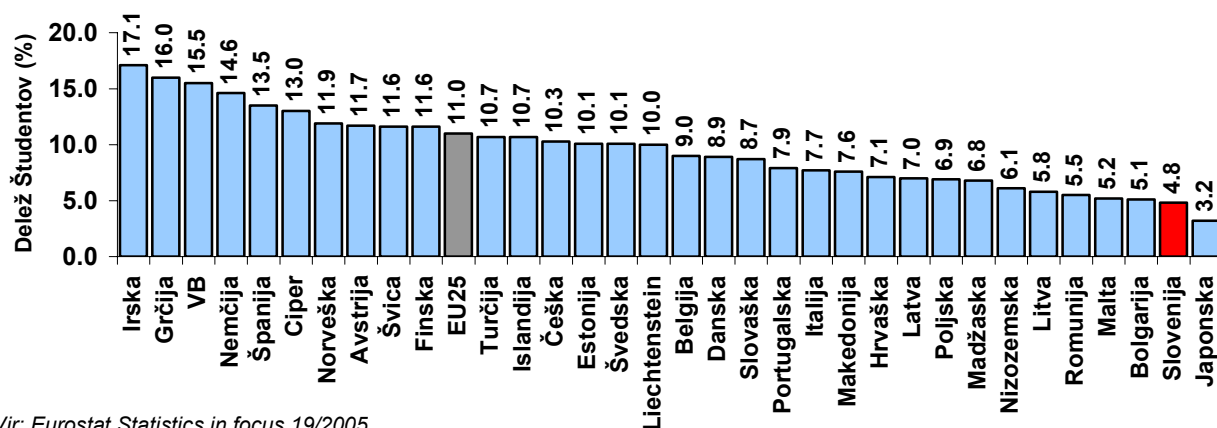
Vir: Eurostat, Education Statistics
Opomba: Za TR, LU, BA, JP ni podatka

Graf 23: Povprečna starost študentov ob vpisu – leto 2004

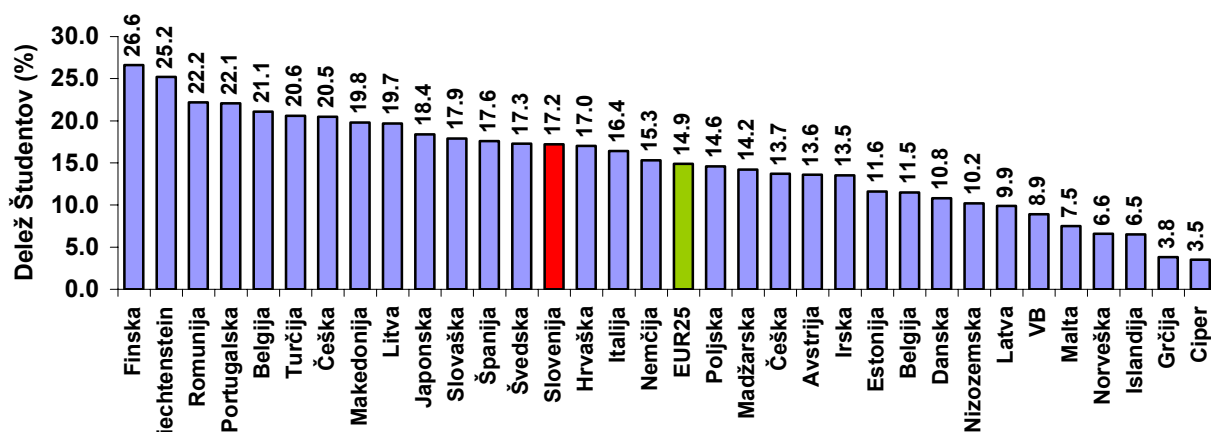
Vir: Eurostat, Education Statistics
Opomba: Za TR, LU, BA, JP ni podatka

Graf 24: Delež študentov v naravoslovju, matematiki in računalništvu

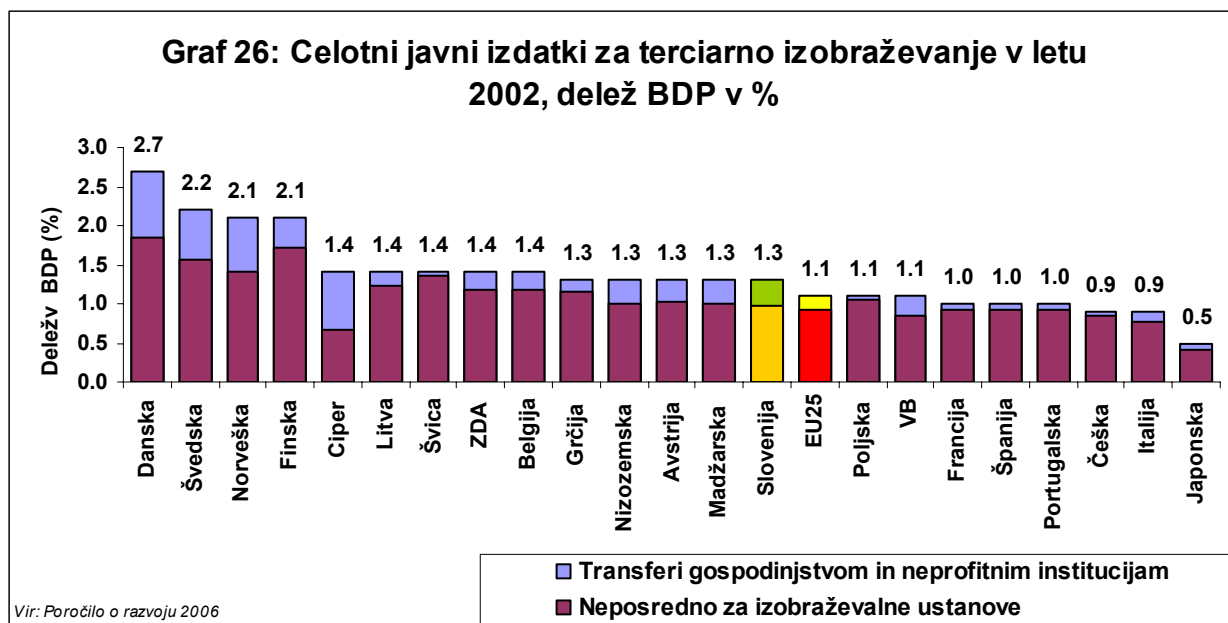
Vir: Eurostat, Statistics in focus, 19/2005

Graf 25: Delež študentov tehnike in gradbeništva

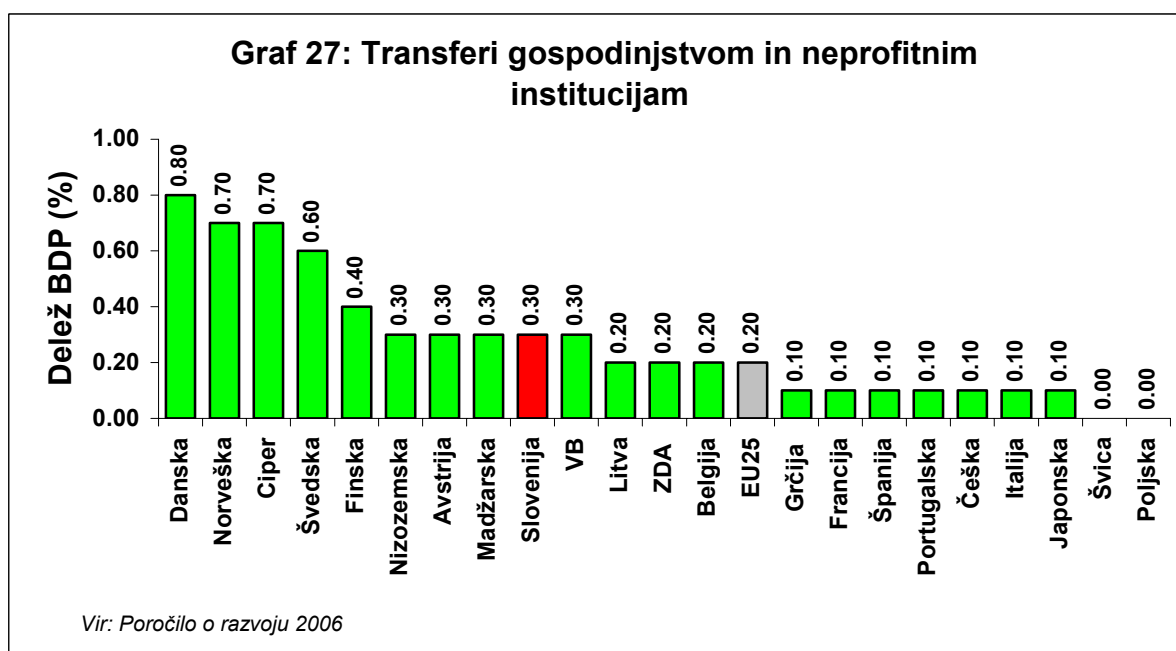

Vir: Eurostat, Statistics in focus, 19/2005

Delež visokega šolstva v javnih sredstvih za izobraževalne organizacije je bil leta 2000 v EU in pri pristopnicah (spet brez Slovenije) 1,1 %, v Sloveniji 0,8 %. Finci namenjajo zanj 1,7 %, Danci 1,5 %, Avstrijci in Švedi 1,4 %; med pristopnicami vodijo Estonci z 1,2 %, Bolgari imajo 1,1 % (Graf 26). Študenti pomenijo v EU 15 % vse šolajoče se populacije, v Sloveniji pa kar 19 %. Vse nove članice razen Cipra dajejo za študenta terciarnega izobraževanja manj, kot je povprečje EU-25. Leta 2002 je Slovenija namenila za terciarno izobraževanje 6 138 EUR PPS, medtem ko je povprečje EU-25 višje, 7 946 EUR PPS. Neposredna pomoč študentom je v državah EU in pristopnicah okoli 16 % celotnih sredstev za izobraževanje, pri nas je 23 % brez otroških dodatkov, ki so v EU všteti. Seveda so te številke težko primerljive, ker nekatere države EU sofinancirajo študij s šolninami, pri nas je to dovoljeno samo za izredni študij. V EU so investicije v celotno izobraževanje 8 % javnih sredstev, pristopnice namenjajo za investicije 7 %. Stroški osebja so v šolstvu 69 % javnih sredstev (75 % stroškov delovanja), pri 7 pristopnicah 67 %; pri nas naj bi bil ta delež bistveno večji.

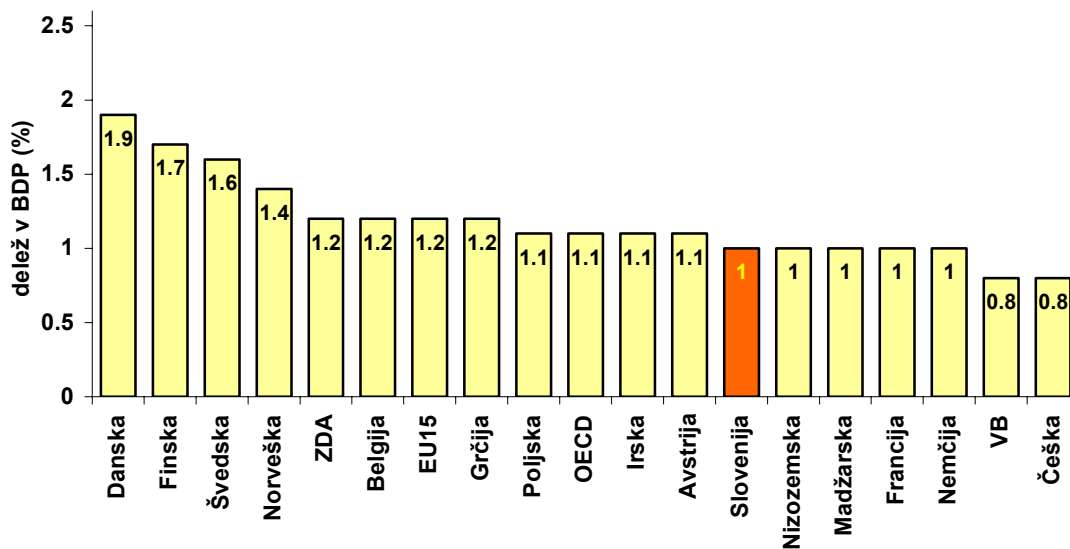

Pri celotnih javnih izdatkih za terciarno izobraževanje je potrebno ponovno poudariti, da je številka samo navidez visoka. Visoki so javni transferi in privatna sredstva izrednih študentov, delež javnih proračunskih sredstev je z 0,75 % BDP na repu EU (Graf 27–29 in Graf 33).

Prav zaradi mačehovskega odnosa ministrstva do univerz (in moči inštitutov, iz katerih praviloma izhajajo ministri) ima visoko šolstvo v Sloveniji samo 28,3 odstoten delež (v FTE) raziskovalcev (ki upada), inštituti pa 32,0 odstoten; evropsko povprečje za univerze je 36,5 % (ki raste) oz. za inštitute le 13,4 % - visoko šolstvo je torej 22,5 % podfinancirano, inštituti pa so 139 odstotno nadfinancirani v primerjavi z EU (Graf 30)! Veliko učiteljev na univerzi ne dobiva nobenih sredstev za raziskovalno delo in ne raziskuje, ali pa dobivajo manj od 340 h; oboje za naše študente, bodoče (mlade) raziskovalce, in gospodarstvo ni pametno. Na drugi strani imajo poklicni raziskovalci veliko več časa za pridobivanje evropskih ali gospodarskih projektov, kar je očitno iz letnih poročil na inštitutih.

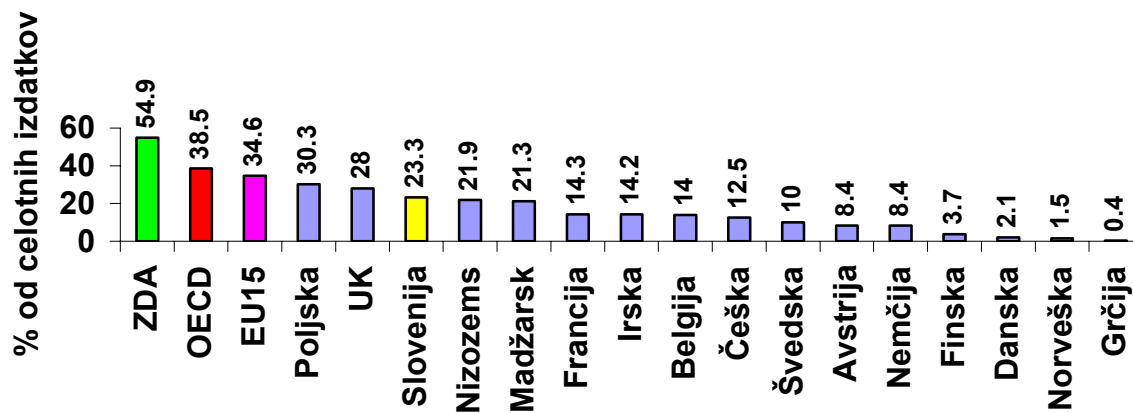
Graf 28: Javni izdatki za ustanove v terciarnem izobraževanju

Vir: Poročilo o razvoju 2006

Opomba: Javni izdatki (prišteti so tudi mednarodni viri sredstev)

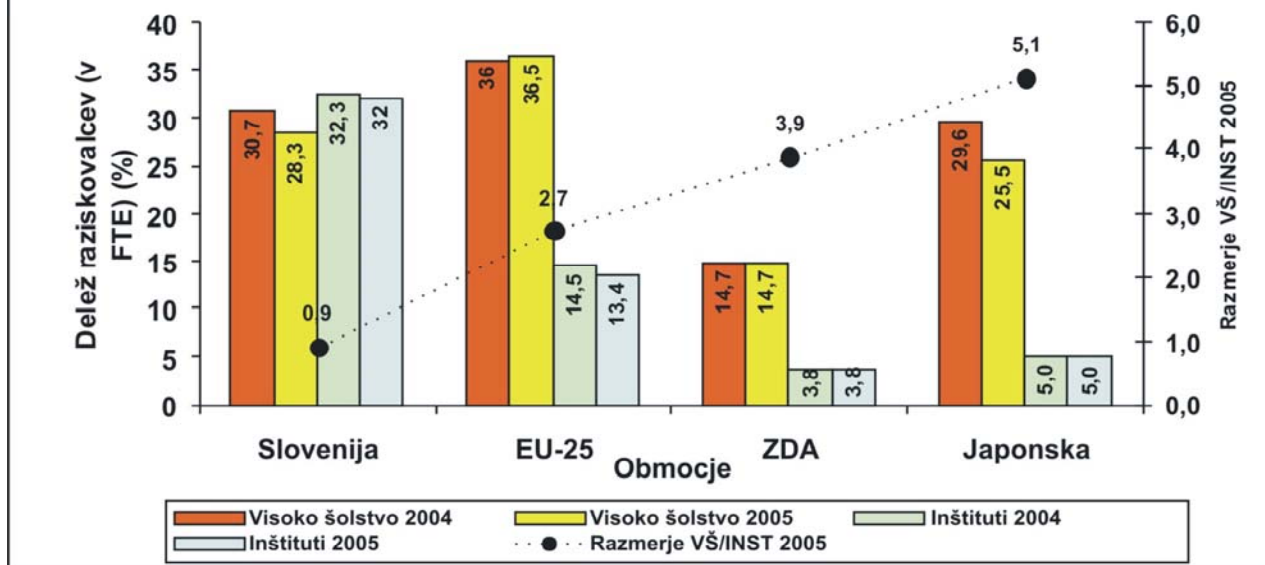
Graf 29 Delež zasebnih izdatkov v celotnih izdatkih, v %

Vir: Poročilo o razvoju, za leto 2002

Graf 30 : Deleži raziskovalcev (v FTE) v visokošolskem sektorju in na državnih inštitutih

Vir: key Figures 2005, str. 50, preglednica

Kakovost visokega šolstva

Primerjave kažejo na bistveno zaostajanje celotnega šolstva v pogledu materialnega standarda. Mogoč je enostaven sklep - v primerjavi z EU-25 imamo nadpovprečne deleže populacije v visokih šolah in neposrednih podporah študentom, podpovprečne pa v javnih sredstvih, materialnih stroških in investicijah. Posledica tega je kakovostno zaostajanje univerz. Če bi hoteli priti višje med 500 najboljšimi univerzami na svetu, bi morali Univerzi v Ljubljani priključiti največje inštitute in ji dovoliti selekcioniranje vpisa (tako sta se npr. združili univerzi v Manchesteru, da bi se združeni višje uvrstili na svetovni lestvici univerz).

Na ta način bi se znižalo razmerje med številom študentov in profesorjev, izboljšala opremljenost. Z zmanjšanjem pedagoških obremenitev bi se povečal razpoložljivi delež časa za raziskovanje in mednarodno sodelovanje. Hkrati je potrebno zaostri merila za doktorande in za habilitacijo ter jih med Javno agencijo za raziskovalno dejavnost RS in univerzami poenotiti. Morali bi uvesti merilo odličnosti fakultet ali celo laboratorijev in temu prilagoditi financiranje. Šanghajska merila so absolutna, relativna so le v majhnem deležu ocene. Če upoštevamo ponovne vpise in absolventski staž, Univerza v Ljubljani ni na vrhu evropskih univerz po številu študentov in je srednje velika po številu učiteljev. Naše univerze bi morale primerjati s primerljivimi po financiranju in kvaliteti.

Največji slovenski univerzi sta med najboljšo desetino ustanov na svetu. Primerjava, ki smo jo napravili iz Web of Science tako, da smo iz seznama 200 najboljših vzeli osem evropskih univerz, v Avstriji (Univerzo in Tehniško univerzo na Dunaju), Danski (Tehniško univerzo Kopenhagen in Univerzo Denmark), Nemčiji (Tehniško univerzo München), Veliki Britaniji (Univerza Cambridge) ter za primerjavo z univerzama v Ljubljani in Mariboru še obe univerzi (Tehniško univerzo in Univerzo) v avstrijskem Gradcu. Po dve univerzi smo vzeli zato, da bi bila primerjava po različnih fakultetah lažja. Na vsaki od teh desetih univerz smo v 13 vedah za prvih deset profesorjev po abecedi ugotovili število objav in citatov v letih 1998–2003 in jih razvrstili po odmevnosti njihovih objav. Najboljše rezultate kažejo področja kemijske tehnike, matematike in strojništva, ki so tudi po mnenju Evropske komisije elitne vede v Sloveniji. Univerza v Ljubljani je boljše od Univerze v Mariboru na vseh področjih z izjemo matematike in zgodovine, na katerih je Univerza v Mariboru bistveno uspešnejša in se lahko kosa z najboljšimi. Iz primerjave je očitno, da ima večina naših profesorjev manj vrhunskih objav, še bolj zaostajamo po številu citatov na objavljeni članek.

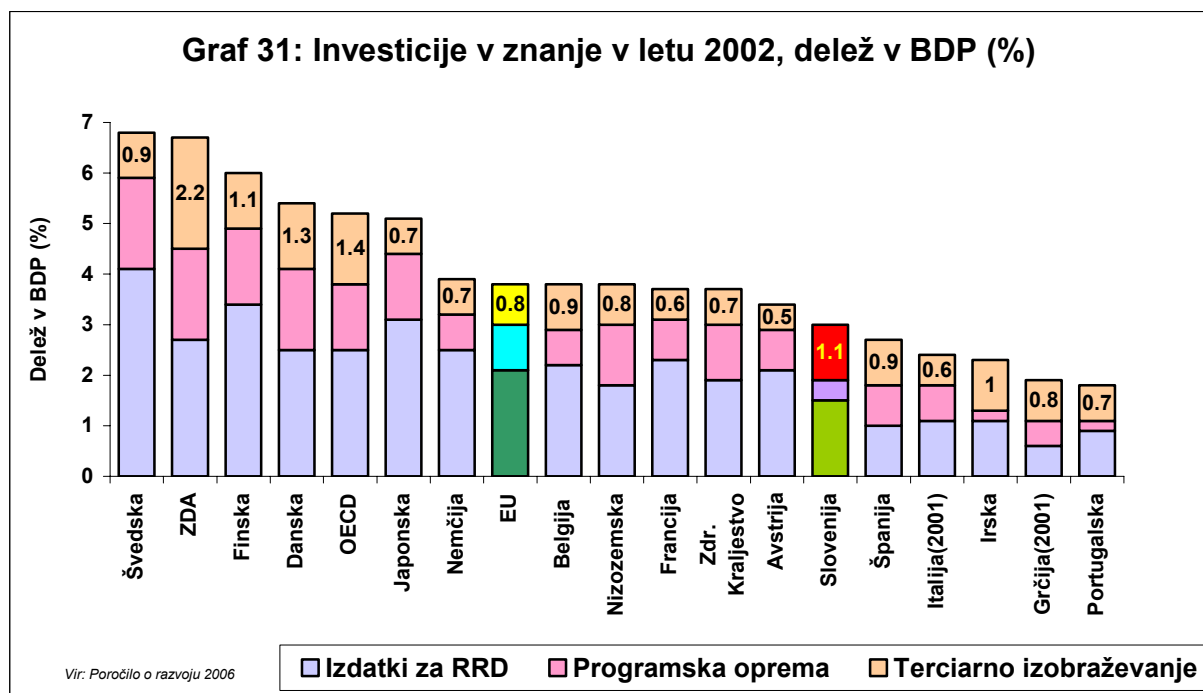
Najboljši študenti ne ostajajo več na univerzi, iz gospodarstva se tudi neradi vračajo. Za večji delež odličnih znanstvenikov (nobelovcev, visokocitiranih znanstvenikov) bi potrebovali poseben fond sredstev za odličnost. Tudi pri financiranju fakultet bi morali upoštevati dosežke (odličnost) profesorjev in asistentov. Selekcijo učiteljev bi bilo zato potrebno zaostri z mednarodnimi razpisi, s katerimi bi pritegnili mlade,

prodorne znanstvenike iz manj razvitih držav. Seveda to ne gre brez bistvenega povečanja sredstev za visoko šolstvo.

V osnutku dokumenta in v resoluciji o Nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010 je zahteva, da vsaka fakulteta izbere nekaj fakultet iz zgornje tretjine vodilnih držav v EU, s katerimi se želi primerjati, in naj bi bile med drugim referenčne tudi pri določanju meril za akreditacijo programov. Primerjanje z najboljšimi ima prav gotovo dobre strani in ga sprejemamo (glej gornjo analizo). Vendar je bilo pri tem pozabljeno nekaj drugih, pomembnih referenc. Evropske panožne zveze (npr. Federacije evropskih nacionalnih tehniških zvez, FEANI) in področne zveze (npr. Evropska zveza za kemijsko tehniko, EFCE) imajo strokovna merila in navodila za izobraževanje. Izpolnjevati bi morali v evropskem merilu dogovorjene standarde in postopke (*Standards and Procedures for the Accreditation of Engineering Programmes*, EUR-ACE). Pomembni so tudi dokumenti pilotnega projekta *Tuning Educational Structure in Europe*. Za nas so zelo pomembna tudi akreditacijska merila nekaterih nacionalnih strokovnih zvez, zlasti ameriške (Odbora za akreditacijo tehniških in tehnoloških programov, ABET, in njenih sekcij), britanskih (npr. Institution of Chemical Engineers, IChemE) in nemških (npr. Verein Deutsche Ingenieure, VDI, in njegovih področnih društev).

Očitno so pri akreditaciji v tujini izredno pomembna društva in nacionalne/evropske zveze, kar pri nas ni dovoljeno, zato društva nimajo pravih pristojnosti in le životarijo. Vsi ti viri pri nas uradno niso priznani kot osnova za razvoj programov. Celotni dokumenti Konference evropskih ministrov, odgovornih za visokošolsko izobraževanje, in njenih delovnih skupin, npr. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA*, Trends IV (European Universities Implementing Bologna) v resoluciji niso omenjeni kot osnova za pripravo programov. Navsezadnje je pomembna tudi inovativnost pri predmetnikih in programih, saj ne smemo capljati za drugimi s posnemanjem njihovih programov. Poleg tega je potrebno program vedno prilagajati potrebam industrije, kadrovske zasedbi fakultet, razpoložljivim materialnim pogojem (oprema, prostorske možnosti).

Model z veliko univerzami je odbor za reforme očitno povzel po Finski, ki vlaga v visoko šolstvo 3,5 % bruto domačega proizvoda (BDP) in v raziskovalno dejavnost tudi 3,5 %. Če to primerjamo z vlaganji pri nas (1,5 % oz. 1,6 % BDP), je jasno, koliko dražji je predlagani model. V vladnem dokumentu o gospodarskih in socialnih reformah je sicer predviden dvig državnih in privatnih vlaganja na 2 % BDP za visoko šolstvo oz. na 3 % za raziskave, skupno 5 % do leta 2010, kar bi bilo še vedno daleč za lansko Finsko (7 %). Ob tem se postavlja še vprašanje, ali se bo tak scenarij povečanja sredstev sploh uresničil - predloga proračunov za leti 2006 in 2007 take namere ne kažejo. Sredstva ostajajo na višini dosedanjih 0,74 % BDP. V zadnjem desetletju se je število študentov več kot podvojilo in število univerz povečalo od dveh na štiri, da o privatnih visokostrokovnih šolah in fakultetah niti ne pišemo, vendar javna sredstva temu še zdaleč niso sledila.

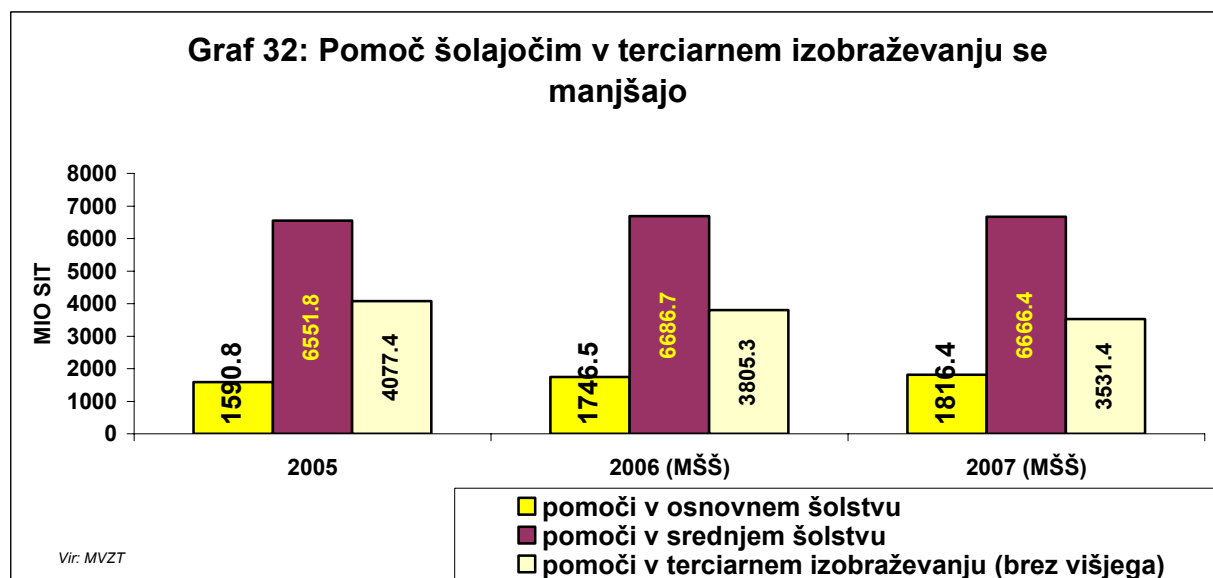

Ustanovitev dveh novih univerz bi morala biti zaenkrat dovolj. Potrebovali sta nekaj let, da se konsolidirata (sedaj sta na svetovni rang-lestnici na 3 858. oz. 5 252. mestu). Privatnih visokih šol in celo fakultet z magisterijem znanosti na teh lestvicah, z izjemo ene v Ljubljani, sploh ni. Torej ustvarjamo izrazito pedagoško usmerjene visoke šole in fakultete, npr. za »pravne tehnike«, kot pravi prof. Bučar. Tudi tuje univerze so pri nas že ustanovile fakultete (Aktiva Group), pa iz njih ni nič pametnega v raziskovalnem pogledu. Potrebno je najprej ustanoviti visoko strokovno šolo, potem fakulteto in čez nekaj let ali desetletij lahko nastane univerza.

Posledice nezadostnega financiranja visokega šolstva

Posledice prenizkega sofinanciranja države se kažejo v številu študentov na učitelja, ki je v Sloveniji 29, visoko nad razmerji v svetu - skandinavske in japonske univerze imajo to razmerje med 9 in 12, povprečje OECD in ZDA je okoli 15. Podatki kažejo, da se stanje slabša, saj se število študentov na učitelja povečuje. Leta 2002 je bilo to število že 24, leta 2003 že 27, leta 2004 pa 29 (upoštevamo dodiplomske študente - redne in izredne). Zato naj ne preseneča visok osip študentov v prvem letniku študija in tudi kasneje, ko jih primerjalno malo diplomira. »Prihranki« države se tako kažejo v razvrednotenju dragocenega človeškega kapitala, kar bo usodno za bodoči razvoj na temelju znanja (raziskav, tehnološkega razvoja, inovacij in visoke dodane vrednosti).

Najbolj razvite države sveta imajo v osnovnih šolah v povprečju 16 učencev na učitelja. Pri nas je bilo leta 2003 to razmerje le okoli 10,4 in vztrajno pada. V srednjih šolah je bilo leta 2003 samo 12 dijakov na strokovnega delavca. V osnovnem in srednjem šolstvu te številke že nekaj let upadajo, v visokem šolstvu naraščajo. V slednjem pride v povprečju 16 rednih študentov na pedagoško osebo, na enega učitelja 28 študentov, na asistenta celo 41, kar je v primerjavi z drugimi državami zelo visoka obremenitev. Če upoštevamo še izredne študente in podiplomski študij, kot zahteva Eurostat, se številke povečajo za polovico. Povprečja so zaradi velikega osipa in nekaterih študijev z malo študenti zelo varljiva. Tako imamo npr. pri matematiki v 1. letniku enega profesorja na 200 študentov, ki zaradi varčevanja predava skupaj študentom na univerzitetni in visoko strokovni smeri. Profesor vodi tudi vaje, saj ni zadostne obremenitve za nastavitev asistenta. Ko te razmere primerjamo s prvim razredom devetletke, v katerem sta po dve učiteljici, smo seveda nezadovoljni. Nezadostno financiranje je zato velik krivec za visok osip v 1. letniku, za prenizek delež visoko izobraženega prebivalstva in za zaostajanje Slovenije v razvoju.

V visoke šole se vpisuje več kot polovica generacije, zato mora biti delo s študenti, zlasti v prvem letniku, drugačno, intenzivnejše, kot je bilo s 5 odstotno ali 10 odstotno elito vsakoletne generacije. Študenti bi potrebovali bistveno več asistentov in tudi profesorjev, da bi v manjših skupinah obvladali snov 1. letnika. Problemi so zaostreni še zlasti zato, ker je predznanje matematike in fizike neustrezno, slabše od predvidenega s programi, zlasti pri študentih visoko strokovnega študija. Sistem integralnega financiranja univerz pomeni prelaganje odgovornosti za neustrezno financiranje visokega šolstva na univerze. Univerze nimajo potrebnih podatkov in primerjalnih analiz, zlasti ne mednarodnih, da bi bile enakovreden pogajalec vladi.

Posledice prenizkega sofinanciranja države se kažejo tudi v slabi opremljenosti laboratorijev in s tem ne samo v majhni možnosti objavljanja odmevnejših (veliko citiranih) raziskav, temveč tudi zanimanja gospodarstva za raziskave na univerzah. S papirjem in kredo se gospodarstvu ne da pomagati. Sodelovanja med univerzami in gospodarstvom oz. javnim sektorjem je precej več, kot bi pričakovali, in v večini primerov dobro poteka.

Mladi ne študirajo naravoslovja in tehnike, ker ti poklici niso ugledni in so slabo plačani (anketa med mladimi po podjetjih bi to potrdila). Isto velja za učitelje v osnovnih in srednjih šolah, ki so sicer bolje plačani kot na univerzah, vendar ne uživajo dovolj ugleda. Na drugi strani imajo zdravniki, odvetniki, notarji, direktorji ogromne plače, zato privlačijo najboljše kadre. V socializmu so se ti vpisovali na naravoslovje in tehniko, na pravo pa npr. v veliki meri najslabši, kar še danes krepko čutimo. V tem pogledu bi se morali zgledovati po Fincih, ki so naravoslovce, inženirje in učitelje postavili na zelo ugledno mesto v družbi.

Mednarodna konkurenčnost visokega šolstva

Evropsko visoko šolstvo zaostaja za ameriškim. Za to je veliko razlogov:

- ZDA vlagajo v visoko šolstvo okoli 2,7 % BDP, EU okoli 1,9 %, Slovenija le okoli 1,1 %; v ZDA so visoka tako državna kot privatna sredstva, ki jih stimulirajo z ugodnimi davčnimi instrumenti (donacije so oproščene davkov in visoko kotirajo na vrednostni lestvici družbe). ZDA dajejo za raziskave 3 % BDP, EU le 1,9 %, Slovenija samo 1,5 %.
- Ameriško gospodarstvo je po inovativnosti vodilno v svetu in pri tem sodeluje z univerzami. Diplomanti imajo vse možnosti za razvijanje novih prodornih tehnologij, za katere je zagotovljeno vlaganje iz rizičnih skladov na finančnem (borznem) trgu - v EU in Sloveniji je vse to v rokah bank, ki niso naklonjene rizičnim naložbam, borza v Sloveniji pa je namenjena lastninjenju družbenega in državnega premoženja.
- Visoko šolstvo je v ZDA tržno naravnano, višja kakovost zahteva zaračunavanje višje šolnine; konkurenca (tekmovalnost) med študenti in profesorji je zato visoka, trg delovne sile je izredno gibek in plačuje kakovosten študij z večjo zaposljivostjo in višjimi plačami. Pri nas ima študij, s socialnimi transferi vred, močno socialno funkcijo.
- Študenti so v ZDA nastanjeni v kampusih, v katerih imajo idealne razmere za študij, pri nas so študentski domovi polni zabav, in ne študijskega dela.
- Gibljivost (mobilnost) ameriških študentov je velika, saj navadno študirajo zunaj rojstnega kraja in se selijo pri vsaki nadaljnji stopnji (magisterij, doktorat, habilitacija), pri nas bi v vsaki malo večji občini imeli svojo univerzo.
- V ZDA je vsak letnik plačljiv, zato sta odgovornost in disciplina študentov in profesorjev večja; izpit je mogoče opravljati samo enkrat, v primeru neuspeha mora študent izbrati drug predmet. Pri nas je študij zastoj, pogoji za prehod v višji letnik nizki, možno je veliko število ponovitev neuspešno opravljenih izpitov. V ZDA visoko cenijo izkušnje, zato študenti med počitnicami radi delajo in pri tem še zaslužijo za šolnino.
- V ZDA imajo študenti svoj kodeks, s katerim sami preprečujejo morebitne goljufije pri izpitih in drugih preverjanjih znanja; če se kdo pregreši, mu za teden dni prepovedo obiskovanja predavanj, kar bi se pri nas smatralo za nagrado. Pri nas je goljufanje častno dejanje, kar je vpliv orientalske filozofije.
- Veliko tržišče omogoča v ZDA konkurenčen trg učbenikov, računalniških programov za študij, pripomočkov za študente in profesorje, programov e-izobraževanja ipd.
- Fakultete so v ZDA bolj avtonomne in svobodne pri kreiranju predmetnika in vsebin.

Vir podatkov: SURS, OECD, EUROSTAT, Ministrstvo za finance
Maribor, 1. 10. 2006